

КАФЕДРА ТЕОРІЇ МУЗИКИ

Сольфеджіо

Освітній ступінь	Магістр	Курс	1, 2
Спеціальність	025 «Музичне мистецтво»	Семестр	1 – 3
Освітньо-професійна програма	«Музичне мистецтво» Камерний спів		
Статус	Обов'язкова	ECTS	9
		Годин	270
		Практичні	96
		Самостійна робота	174
Форма контролю	Залік		

Інформація про викладача

ПІБ	Філатова Тетяна Володимирівна, кандидатка мистецтвознавства, доцентка, виконувачка обов'язків професорки кафедри теорії музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Гоменюк Світлана Григорівна, кандидатка мистецтвознавства, доцентка, доцентка кафедри теорії музики Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського.
Профіль викладача	https://scholar.google.com/citations?user=zm0RHzUAAAAJ&hl=uk&authuser=2 ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-6337-7388
e-mail	filatova.tanya@gmail.com svetlana.gomenuk@gmail.com

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Сольфеджіо» є однією із складових музично-теоретичного комплексу професійної підготовки музикантів. Основним змістом курсу сольфеджіо є виховання активного музичного слуху як складного комплексу професійних здібностей.

Основною **метою** дисципліни є виховання навичок цілісного слухового сприйняття музичного твору на основі засвоєння особливостей музичних стилів різних епох та виховання у здобувачів чистої інтонації, активного слуху, постійного слухового самоконтролю, потреби прискіпливого вслуховування у власну інтонацію, як обов'язкових чинників високого професійного рівня співака. Досягнення цієї мети забезпечується виконанням наступних **завдань**:

- розвиток та вдосконалення здобувачами початкових співацьких навичок та вмій,
- розширення інтонаційного запасу, музично-слухового досвіду,
- розвиток музичної пам'яті, музичних уявлень та відчуття ритму разом із вихованням чистої інтонації.

Ці завдання спрямовані на оволодіння засобами виразності і музичної логіки в їх характерності, властивій конкретним музичним стилям. Побудова курсу сольфеджіо, його тематика, форми роботи, рівень складності, тощо залежать від рівня підготовки магістрів, що відображається в поточних робочих планах. Однак, загальна настанова у будь-якому випадку – орієнтація на ладові основи виховання слуху із різними принципами ладової організації музичного руху. Важливою проблемою залишається виховання сприйняття сучасної музики. В центрі задач виховання орієнтації в атональній музиці має бути також і інтервальний метод. В цілому будь-яка тематика повинна охоплювати доцільні форми роботи (сольфеджування, диктант, слуховий аналіз).

Враховуючи особливості сольфеджіо, а саме те, що дисципліна ця більшою мірою є тренувальною, ніж пізнавальною, робочий план тільки в незначній частині може бути викладений хронологічно.

В цілому ж не видається доцільним укладення курсу сольфеджіо, як історичної чи теоретичної дисципліни, за хронологічним принципом. Рекомендується вибір типу окремих занять та послідовність у вивченні того чи іншого матеріалу відповідно до рівня групи, із врахуванням особистих прихильностей та здібностей здобувачів, із використанням всіх рекомендованих форм роботи в їх виправданій доцільності та збалансованості та за індивідуальною диференціацією завдань класної та домашньої роботи.

Предметом курсу є виховання активного музичного слуху як складного комплексу професійних здібностей.

Об'єктом навчальної дисципліни є розвиток вміння цілісного слухового сприйняття музичного твору, який в свою чергу є репрезентантом музичного мислення та відображенням ідей епохи, національної художньої школи, стилю композитора тощо.

Вихідні **навчальні компетенції** (з інших курсів), необхідні для успішного засвоєння здобувачами навчального змісту дисципліни: знання базових курсів з сольфеджіо, теорії музики, гармонії, аналізу музичних форм, поліфонії.

Основні поняття: музичний слух, музична пам'ять, стильові епохи, авторські стилі, інтонування, спів по нотному тексту, визначення на слух, запам'ятовування.

Анотація дисципліни: Оскільки основною метою курсу сольфеджіо є розвиток слухового сприйняття музичного твору, то їй підпорядковуються всі форми і прийоми розвитку музичного слуху.

Основними **формами роботи** протягом всього курсу є:

- інтонування (по пам'яті і по нотному тексту) елементів музичної мови, що вивчаються;
- спів по нотному тексту різних мелодій і багатоголосних творів;
- визначення на слух елементів музичної мови і уривків з музичної літератури;
- запис прослуханих уривків (по пам'яті і за виконавцем) з музичної літератури.

Кожна з даних форм роботи має за мету удосконалення різних сторін музичного слуху: внутрішнього, мелодійного, гармонічного, тембрового, а також музичної пам'яті і слухової уваги. Всі перераховані вище складові є необхідною умовою для досягнення основної мети курсу сольфеджіо – оволодіння навичками цілісного слухового сприйняття музичного твору. Внаслідок цього всі «тренувальні форми» роботи в курсі сольфеджіо повинні бути спрямовані на розгляд всіх елементів музичної мови як засобів музичної виразності, що представляють певні стильові епохи, авторські стилі тощо. З цією метою на заняттях використовується в першу чергу високохудожній музичний матеріал з високим ступенем стильової репрезентативності (що, безумовно, не заперечує можливості використання на заняттях матеріалу, складеного самим педагогом з визначеною учбовою метою і з урахуванням технічних труднощів певного етапу навчання).

Вимоги до засвоєння курсу «Сольфеджіо»

Здобувачі повинні знати:

- базові поняття курсу «Сольфеджіо» та «Елементарна теорія музики»;

- специфіку формування історичного шляху розвитку музичної мови;
- вузлові моменти пов'язані з еволюцією музичних стилів та жанрів;
- основні історичні етапи розвитку та становлення всіх складових музичного твору як цілісного явища;

Здобувачі повинні вміти:

- інтонувати (по пам'яті і по нотному тексту) елементи музичної мови різних музичних стилів
- співати по нотному тексту одноголосні та багатоголосні художні зразки;
- визначати на слух елементи музичної мови і уривки з музичної літератури;
- записувати прослуханих уривків з музичної літератури (по пам'яті і за виконавцем).

Програмні компетентності

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК 2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК 3. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
- ЗК 4. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 5. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
- ЗК 6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК 7. Здатність до міжособистісної взаємодії
- ЗК 8. Здатність працювати в міжнародному контексті.
- ЗК 9. Здатність працювати автономно.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності спеціальності (СК):

- СК 1. Здатність створювати, реалізовувати і висловлювати свої власні художні концепції.
- СК 2. Усвідомлення процесів розвитку музичного мистецтва в історичному контексті у поєднанні з естетичними ідеями конкретного історичного періоду.
- СК 3. Здатність розробляти і реалізовувати творчі проекти по створенню / інтерпретації / аранжуванню та перекладу музики.
- СК 4. Здатність інтерпретувати художні образи у виконавській / композиторській / педагогічній діяльності.
- СК 5. Здатність збирати та аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її для теоретичної, виконавської, педагогічної інтерпретації.
- СК 6. Здатність викладати спеціальні дисципліни в закладах освіти з урахуванням цілей навчання, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти.
- СК 7. Здатність аналізувати виконання музичних творів або оперних спектаклів, здійснювати порівняльний аналіз різних виконавських інтерпретацій, у тому числі з використанням можливостей радіо, телебачення, Інтернету.
- СК 8. Здатність взаємодіяти з аудиторією для донесення музичного/навчального матеріалу, вільно і впевнено репрезентувати свої ідеї (художню інтерпретацію) під час публічного виступу.

Програмні результати навчання

- ПРН 1. Володіти професійними навичками виконавської, творчої та педагогічної діяльності.
- ПРН 6. Володіти музично-аналітичними навичками жанрово-стильової та образно-емоційної атрибуції музичного твору при створенні виконавських та педагогічних інтерпретацій.
- ПРН 7. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

Місце у структурно-логічній схемі підготовки фахівців: основним змістом курсу сольфеджіо є виховання активного музичного слуху як складного комплексу професійних здібностей. Курс орієнтований на розвиток та удосконалення фахових знань та навичок

що є важливою складовою освіти високопрофесійного музичного діяча, підвищення рівня його інтелектуальної компетенції.

ПЕРЕЛІК ТЕМ

МОДУЛЬ 1. ІНТОНАЦІЙНІ ПРАКТИКИ РОЗШИРЕНОЇ ТОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Змістовий модуль 1. Хроматика. Модуляція

Тема 1. Хроматика модуляційної природи. Побічні септакорди

Тема 2. Мелодичні та гармонічні прояви модуляції

Змістовий модуль 2. Хроматика. Модуляція

Тема 1. Техніка модуляції у споріднені тональності

Тема 2. Модуляції у вокальних творах

МОДУЛЬ 2. ІНТОНАЦІЙНІ ПРАКТИКИ РОЗШИРЕНОЇ ТОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Змістовий модуль 3. Хроматика. Модуляція

Тема 1. Мажоро-мінорні явища

Тема 2. Модулюючі секвенції

Змістовий модуль 4. Хроматика. Модуляція

Тема 1. Мажоро-мінор в романсах композиторів романтичної доби

Тема 2. Енгармонізм акордів як засіб модуляції у віддалені тональності

ФОРМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Методика викладання передбачає проведення практичних аудиторних занять, індивідуальну самостійну роботу здобувачів. Всі форми роботи в курсі сольфеджіо спрямовані на розгляд всіх елементів музичної мови як засобів музичної виразності, що представляють певні стильові епохи, авторські стилі тощо. З цією метою на заняттях використовується в першу чергу високохудожній музичний матеріал з високим ступенем стильової репрезентативності (що, безумовно, не заперечує можливості використання на заняттях матеріалу, складеного самим педагогом з визначеною навчальною метою і з урахуванням технічних труднощів певного етапу навчання).

НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ

Практичні заняття проводяться у змішаній формі (аудиторні та на платформі Zoom). Усі необхідні для вивчення навчальної дисципліни основні та додаткові матеріали надсилаються персонально електронною поштою, Viber, Messenger.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Проведення тематичних та модульних форм контролю.

Заліки проводяться в кінці 2 та 3 семестрів згідно навчального плану.

Система оцінювання

№ з/п	Контрольний захід оцінювання	Всього %
1.	Участь у практичних заняттях (вивчення теоретичного матеріалу теми; виконання вправ, добір дидактичного матеріалу, обговорення проблемних питань, тощо)	20
2.	Самостійна робота здобувача (відпрацювання певних практичних завдань вивчення окремих тем або питань, що винесені на самостійне опрацювання, тощо)	10
3.	Відвідування аудиторних практичних занять	10
4.	Модульний контроль	10
5.	Підсумковий контроль (залік)	50
	Всього	100

Критерії оцінювання знань здобувачів

Оцінки **“відмінно” А (90–100)** заслуговує відповідь здобувача, який:

- виявив здібність сприймання та усвідомлення висотних та ладових співвідношень звуків, особливостей фактурного та гармонічного руху, тонального розвитку, оволодів умінням запам'ятовувати музичну інформацію та відтворювати її напам'ять та безпомилково записав запропонований музичний диктант;
- виявив формовані уміння сприймання та усвідомлення гармонічних засобів ладо тональних та гармонічних процесів, вірно визначив на слух запропоновану гармонічну побудову;
- продемонстрував професійні навички виконання різноманітних інтонаційних вправ, вільного співу з листа одноголосного прикладу та співу будь-якого з голосів в багатоголосній фактурі.

Оцінки **“добре” В (82–89)** заслуговує відповідь здобувача, який:

- виявив здібність сприймання та усвідомлення висотних та ладових співвідношень звуків, особливостей фактурного та гармонічного руху, тонального розвитку, оволодів умінням запам'ятовувати музичну інформацію та відтворювати її напам'ять тому повністю записав запропонований музичний диктант, але зробив не більш двох незначних помилок;
- виявив формовані уміння сприймання та усвідомлення гармонічних засобів ладо тональних та гармонічних процесів, вірно визначив на слух запропоновану гармонічну побудову, але в складних гармонічних зворотах допустив спрощення, або дві незначні помилки (або з неточним визначенням тонального плану, але з ясною логікою гармонічного розвитку);
- продемонстрував навички виконання різноманітних інтонаційних вправ, вільного співу з листа одноголосного прикладу та співу будь-якого з голосів в багатоголосній фактурі, але при виконанні допустив незначні відхилення від чистоти інтонування та точності відтворення метро-ритмічних ускладнень.

Оцінки **“добре” С (74–81)** заслуговує відповідь здобувача, який:

- виявив здібність сприймання та усвідомлення висотних та ладових співвідношень звуків, особливостей фактурного та гармонічного руху, тонального розвитку, оволодів умінням запам'ятовувати музичну інформацію та відтворювати її напам'ять тому повністю записав запропонований музичний диктант, але зробив не більш чотирьох незначних помилок;
- виявив формовані уміння сприймання та усвідомлення гармонічних засобів ладо тональних та гармонічних процесів, вірно визначив на слух запропоновану гармонічну побудову, але в складних гармонічних зворотах допустив спрощення, або чотири незначні помилки (або з неточним визначенням тонального плану, але з ясною логікою гармонічного розвитку);
- продемонстрував навички виконання різноманітних інтонаційних вправ, вільного співу з листа одноголосного прикладу та співу будь-якого з голосів в багатоголосній фактурі, але при виконанні допустив декілька значних відхилень від чистоти інтонування та точності відтворення метро-ритмічних ускладнень.

Оцінки **“задовільно” D (64–73)** заслуговує відповідь здобувача, який:

- виявив здібність сприймання та усвідомлення висотних та ладових співвідношень звуків, особливостей фактурного та гармонічного руху, тонального розвитку, але не повністю оволодів умінням запам'ятовувати музичну інформацію та відтворювати її напам'ять тому неповністю (близько 70%), або з багатьма помилками записав запропонований музичний диктант;
- виявив недосконало сформовані уміння сприймання та усвідомлення гармонічних засобів ладо тональних та гармонічних процесів, з помилками та упущенням визначив на слух запропоновану гармонічну побудову;

– продемонстрував недосконало сформовані навички виконання різноманітних інтонаційних вправ, вільного співу з листа одноголосного прикладу та співу будь-якого з голосів в багатоголосній фактурі.

Оцінки “задовільно” **E (60–63)** заслуговує відповідь здобувача, який:

– виявив здібність сприймання та усвідомлення висотних та ладових співвідношень звуків, особливостей фактурного та гармонічного руху, тонального розвитку, але не повністю оволодів умінням запам’ятовувати музичну інформацію та відтворювати її напам’ять тому неповністю (близько 50%), або з багатьма помилками записав запропонований музичний диктант;

– виявив недосконало сформовані уміння сприймання та усвідомлення гармонічних засобів ладо тональних та гармонічних процесів, зі значними помилками та упущенням визначив на слух запропоновану гармонічну побудову;

– продемонстрував недосконало сформовані навички виконання різноманітних інтонаційних вправ, вільного співу з листа лише одноголосного прикладу.

Оцінки “незадовільно” **FХ (35–59)** заслуговує відповідь здобувача, який:

– не виявив здібність сприймання та усвідомлення висотних та ладових співвідношень звуків, особливостей фактурного та гармонічного руху, тонального розвитку, не оволодів умінням запам’ятовувати музичну інформацію та відтворювати її напам’ять тому частково (менше 40%), і з багатьма помилками записав запропонований музичний диктант

– не показав сформовані уміння сприймання та усвідомлення гармонічних засобів ладо тональних та гармонічних процесів, внаслідок чого не зумів визначити на слух запропоновану гармонічну побудову

– не продемонстрував сталі навички виконання різноманітних інтонаційних вправ, вільного співу з листа одноголосного прикладу та співу будь-якого з голосів в багатоголосній фактурі.

Оцінки „незадовільно” **F (1–34)** заслуговує відповідь здобувача, який:

– продемонстрував суттєву обмеженість теоретичних знань, відсутність аналітичних, практичних навичок і відповідних умінь; відповідь здобувача містила велику кількість помилок.

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ

Навчальна дисципліна може викладатися для більшості здобувачів з особливими освітніми потребами.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА

Передбачається у межах вивчення навчальної дисципліни участь здобувачів у міжнародних та вітчизняних конференціях, круглих столах тощо.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Підручники:

1. Антків М., Міщук І. Сольфеджіо (триголосся). Львів: Сполом, 2009. 53 с.
2. Афоніна О., Баранова В. Сольфеджіо на основі сучасної, джазової та естрадної музики. Вінниця : Нова книга, 2013. 147 с.
3. Афоніна О. С., Баранова О. В. Сольфеджіо: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова Книга, 2013. 224 с.
4. Барська З. Гармонічне сольфеджіо на основі української музики. Хрестоматія. Ч. 1: Одноголосся. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2017. 80 с.
5. Виноградов Г. Інтонаційні труднощі. Київ : Муз.Україна, 1977.
6. Двоголосне сольфеджіо / уклад. К. Козинська. Київ, 2013. 129 с.
7. Євпак Є. Хорові розспівки. Київ : Муз.Україна, 1975. 29 с.

8. Єпімахова О. Сольфеджіо на основі української народної пісні. Київ, 2014. 64 с.
9. Козинська К. Сольфеджіо на матеріалі класичної музики. Суми – Київ: Мелосвіт, 2018. 48 с.
10. Мазур І.І. Інтонаційні вправи для розвитку творчих здібностей (від інтервалу до жанру). Одеса: Астропринт, 2012. 100 с.
11. Михайловська Р. Сольфеджіо на матеріалі української пісні. Київ : Мелосвіт, 2015. 68 с.
12. Мілка Є., Шевченко М. Гармонічне сольфеджіо. Київ: Муз. Україна, 1978. 18 с.
13. Музика епохи Бароко. Ч. 1 : стильове сольфеджіо : навч. посіб.- хрестоматія для студентів муз.-пед. факультетів / упоряд. та вступ. сл. Г.І.Побережна, Т.В.Щериця. Київ : Нац.пед.ун-т ім. Драгоманова, 2009. 102 с.
14. Павленко Т. Сольфеджіо на основі українських народних пісень. Київ: Муз. Україна, 2011. 111 с.
15. Павлюченко С. Етюди для співу. Київ : Муз.Україна, 1974. 84 с.
16. Побережна Г. І., Щериця Т. В. Українська народна пісня: Навч.- метод. посіб. з сольфеджіо. Київ: Вища шк., 2006. 151 с.
17. Флис В., Якуб'як Я. Сольфеджіо. Київ: Муз. Україна, 1980. 104 с.

Збірники музичних диктантів:

1. Блинський Є., Олендарьов В. Музичний диктант. Київ : Музична Україна, 1976. 174 с.
2. Булгаков Ю., Дубінін І., Малиновська І., Сенченкова Т., Шукайло Л. Музичні диктанти. Одноголосся та двоголосся. 2-е вид. Київ: Мелосвіт, 2007. 154 с.
3. Диктанти на матеріалі музики Миколи Лисенка / авт.-укл. Д. Романець. Вінниця: Нова Книга, 2016. 76 с.
4. Калашник П., Булгаков Л. Музичні диктанти. Мелодії для гармонізації. Київ: Муз. Україна, 1982. 95 с.
5. Кучеров В. Музичний диктант підвищеної складності. Київ : Музична Україна, 1977. 32 с.
6. Павкович В. Двоголосний диктант. Київ : Муз.Україна, 1985.
7. Скуратовський В. 200 диктантів із сольфеджіо (двоголосся та триголосся). Дніпропетровськ, 2005. 54 с.
8. Столова Є. Музичний диктант. Київ : Муз.Україна, 1985. 159 с.
9. Стронько Б. Диктанти з сольфеджіо : одноголосні, двоголосні, інтервально-акордові, гармонічні. Вінниця : Нова книга, 2008. 25с.+1диск.
10. Турнеєв С. Музичний диктант. Харків : Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017. 64 с.
11. Ходоровська І. М. Збірник диктантів з сольфеджіо на матеріалі українського фольклору та музики українських композиторів: мультимедійний посібник. Київ, 2014. 47 с.

Авторські збірники:

1. Bach J. S. Mehrstimmige Chorale. Vol.1 / Herausgegeben von Ludwig Erk. Leipzig: Peters, 1932. 136 p.
2. Bach J. S. Mehrstimmige Chorale. Vol.2 / Herausgegeben von Ludwig Erk. Leipzig: Peters, 1932. 135 p.
3. Леонтович М. Хорові твори. Київ: Музична Україна, 1970. 243 с.
4. Стеценко К. Кантати та хори / Стеценко К. Упоряд. В. Іконник. Київ: Муз. Україна, 1982. 239 с.

Методична література:

1. Аєрова Ф. Практичні поради з методики викладання сольфеджіо. Київ: Муз.Україна, 1974.
2. Афоніна О. Оновлення методики викладання музично-теоретичних дисциплін (на прикладі сольфеджіо) // Мистецтвознавчі записки. 2012. Вип. 21. С.10–15.
3. Бондаренко Т. Динамічна рівновага мелодичного та гармонічного початків в музиці Й. С. Баха як фактор виховання слуху // Й. С. Бах та сучасність. Київ, 1985.

4. Бондаренко Т. Музичний твір в системі виховання слуху музиканта-фахівця // Музичний твір: сутність, проблеми аналізу. Київ, 1988.
5. Бондаренко Т. Про історичний аспект викладання сольфеджіо // Історичні аспекти теоретичних проблем в музикознавстві. Київ, 1985.
6. Бондаренко Т., Чижик І. Методичні рекомендації до курсу стильового сольфеджіо на диригентсько-хоровому факультеті ВНЗ. Київ, 1990.
7. Мазур І.І. Методичні основи викладання курсу сольфеджіо в музичному вузі. Одеса: Астропринт, 2006. 40 с.
8. Методичні розробки з питань викладання музично-теоретичних дисциплін в музичних училищах. Київ, 1968.
9. Чижик І. Педагогічні аспекти проблеми моделювання музичного мислення // Музичне мислення: проблеми аналізу та моделювання. Київ, 1988.